

Date: 1st June-2026

**BOSHLANG'ICH SINFLARDA AXBOROT TEXNOLOGIYALARIDAN
FOYDALANISHNING SAMARALI YO'LLARI VA PEDAGOGIK
TEXNOLOGIYALAR**

Qurbonova Barno Panji qizi

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti Pedagogika fakulteti Boshlang'ich ta'lim
yo'nalishi 4-bosqich 5-BT-22 guruh talabasi
gmail: shbarno0498@mail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarining ta'lim jarayonida axborot texnologiyalaridan foydalanishning ahamiyati, dars samaradorligini oshirishdagi o'rni va zamonaviy metodik yondashuvlar tahlil qilinadi. Shuningdek, AKTni darsga integratsiya qilishda o'quvchilarning yosh xususiyatlarini hisobga olish va texnik xavfsizlik qoidalarga rioya qilish masalalari yoritilgan.

Аннотация: В данной статье анализируется важность использования информационных технологий в образовательном процессе младших школьников, их роль в повышении эффективности уроков и современные методические подходы. Также рассматриваются вопросы учета возрастных особенностей учащихся и соблюдения правил техники безопасности при интеграции ИКТ в учебный процесс.

Abstract: This article analyzes the importance of using information technologies in the educational process of primary school students, their role in increasing lesson effectiveness, and modern methodological approaches. It also covers the issues of taking into account the age characteristics of students and observing safety rules when integrating ICT into the teaching process.

Kalit so'zlar: Axborot texnologiyalari, boshlang'ich ta'lim, multimedia, interaktiv metodlar, pedagogik mahorat, motivatsiya, raqamli savodxonlik.

Rus tili (**Ключевые слова:**) Информационные технологии, начальное образование, мультимедиа, интерактивные методы, педагогическое мастерство, мотивация, цифровая грамотность.

Ingliz tili (**Keywords:**) Information technologies, primary education, multimedia, interactive methods, pedagogical mastery, motivation, digital literacy.

Kirish

Insoniyat taraqqiyotining hozirgi bosqichi jamiyatning barcha sohalarini, ayniqsa ta'lim tizimini jadal axborotlashtirish bilan xarakterlanadi. Zamonaviy pedagogika oldida turgan eng dolzarb vazifalardan biri — o'sib kelayotgan yosh avlodni axborotlashgan jamiyatda yashashga va ishlashga tayyorlashdir. Boshlang'ich ta'lim bu jarayonning poydevori hisoblanadi.

Kichik maktab yoshidagi o'quvchilar psixologiyasida o'ziga xos o'zgarishlar yuz beradi: ularda ixtiyoriy diqqat shakllana boshlaydi, biroq baribir ko'rgazmalilikka bo'lgan ehtiyoj yuqoriligicha qoladi. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) aynan shu

Date: 1st June-2026

bo'shliqni to'ldirishda, ya'ni mavhum tushunchalarni aniq va tushunarli tasvirlarga aylantirishda asosiy vosita bo'lib xizmat qiladi. Maqolaning maqsadi — boshlang'ich sinf o'qituvchilariga AKTdan foydalanishda nafaqat texnik, balki pedagogik jihatdan to'g'ri strategiyalarni ko'rsatib berishdan iborat.

Asosiy qism

AKTning didaktik funksiyalari va dars turlari

Boshlang'ich sinflarda AKTdan foydalanishni shunchaki kompyuter o'yinlari bilan adashtirmaslik kerak. AKT darsda quyidagi muhim vazifalarni bajaradi:

Motivatsiyani oshirish: Rang-barang tasvirlar, tovush effektlari va animatsiyalar bolaning darsga bo'lgan qiziqishini bir necha barobar oshiradi.

Bilish faoliyatini faollashtirish: Multimedia vositalari yordamida o'quvchi passiv tinglovchidan faol ishtirokchiga aylanadi.

Vaqtдан unumli foydalanish: Dorskada bo'r bilan chizishga ketadigan vaqtni tayyor grafik modellar orqali tejash va ko'proq mashq bajarish imkonini beradi.

Kompyuterda foydalanuvchi muhiti va ergonomik talablar

Boshlang'ich sinf o'quvchisi uchun kompyuter xonasi — bu yuqori darajadagi mas'uliyat talab qiladigan hudud. Xavfsiz muhitni tashkil etishda quyidagi omillar kengaytirilgan holda tushuntirilishi lozim:

A) Jismoniy muhit:

Mebel tanlash: Stul suyanuvchi qismi (spinka) bilan bolaning belini ushlab turishi, stol balandligi esa o'quvchi yozganda tirsaklari 90 daraja burchak hosil qilishiga moslanishi kerak.

Mikroiqlim: Kompyuterlar ishlayotgan xonada havo harorati 19-21°C bo'lishi, namlik esa 50-60% atrofida saqlanishi maqsadga muvofiq.

B) Ko'rish gigiyenasi:

Monitoring nurlanish darajasi zamonaviy standartlarga (TCO) javob berishi shart. Ekkranda quyosh nuri aks etishi (gliki) bolaning ko'zini tez charchatadi, shuning uchun dars davomida pardalardan to'g'ri foydalanish yoki ekranni yorug'lik tushmaydigan burchakka joylashtirish muhim.

Ta'lim jarayonida raqamli resurslarni integratsiya qilish

Hozirgi kunda o'qituvchilar uchun juda ko'p platformalar mavjud. Masalan:

Virtual laboratoriyalar: Tabiatshunoslik darslarida hayvonlarning hayoti yoki fizik jarayonlarni xavfsiz simulyatsiyalar orqali ko'rsatish.

Interaktiv testlar (Kahoot, Plickers): Dars oxirida o'quvchilar bilimini baholashni qiziqarli musobaqa shakliga aylantirish.

Elektron darsliklar: Oddiy matndan farqli o'laroq, audio-matn va lug'atlar bilan boyitilgan manbalar bilan ishlash.

Alohida fanlar kesimida AKTdan foydalanish metodikasi

Boshlang'ich ta'limning har bir fani o'ziga xos xususiyatga ega, shuning uchun AKT vositalarini tanlashda fan yo'nalishi hisobga olinishi shart:

Date: 1st June-2026

Matematika darslarida: Bu yerda AKT asosan fazoviy tasavvurni shakllantirish va hisoblash ko'nikmalarini avtomatlashtirishga xizmat qiladi. Geometrik shakllarning 3D modellarini ko'rsatish, raqamlarning tarkibini interaktiv o'yinlar orqali o'rgatish (masalan, "Raqamli uy") o'quvchining mavhumlikdan aniqlikka o'tishini ta'minlaydi.

Ona tili va O'qish darslarida: AKTning o'zni matn ustida ishlashda beqiyos. Audio-kitoblar orqali to'g'ri talaffuz va intonatsiyani o'rgatish, elektron lug'atlar bilan ishlash, shuningdek, matnli topshiriqlarni kompyuterda bajarish bolaning savodxonligini oshiradi. Multimedia vositalari yordamida "Virtual sayohat"lar tashkil etish, adiblar hayoti haqidagi videoroliklar o'quvchining badiiy tafakkurini boyitadi.

Tabiatshunoslik (Atrofimizdagi olam) darslarida: Bu fan AKTdan eng ko'p foydalaniladigan sohadir. Tabiat hodisalari (yomg'ir yog'ishi, vulqon otilishi, fasllar almashinuvi) kabi dinamik jarayonlarni animatsiya orqali ko'rsatish darsning ilmiyligini oshiradi. Virtual mikroskoplar yordamida o'simlik hujayralarini ko'rish bolalarda tadqiqotchilik hissinu uyg'otadi.

Kichik maktab yoshidagi bolalarda AKTdan foydalanishning psixologik jihatlari

Boshlang'ich sinf o'quvchisining psixofiziologik holati AKT bilan ishlashda bir qancha cheklovlarni va imkoniyatlarni yuzaga keltiradi:

Ixtiyorsiz diqqatdan ixtiyoriy diqqatga o'tish: Bolalarda diqqat hali beqaror bo'lgani uchun, ekrandagi yorqin detallar ularni asosiy mavzudan chalg'itishi mumkin. Shuning uchun AKT kontenti juda "shovqinli" (ortiqcha harakatlar va ranglar) bo'lmasligi, aksincha diqqatni asosiy nuqtaga qaratishi lozim.

Kognitiv rivojlanish: Jan Piaje nazariyasiga ko'ra, bu yoshdagi bolalar aniq operatsiyalar bosqichida bo'ladi. AKT vositalari nazariy bilimlarni "qo'l bilan ushlab ko'radigan" darajada vizuallashtirib berishi bolaning mantiqiy xulosalar chiqarishiga ko'maklashadi.

Hissiy soha: Muvaffaqiyatli bajarilgan kompyuter topshirig'i bolada o'ziga bo'lgan ishonchni orttiradi. Biroq, texnik nosozlik yoki topshiriqning haddan tashqari qiyinligi bolada texnikaga nisbatan qo'rquv yoki agressiya uyg'otishi mumkin. O'qituvchi bu jarayonda fasilitator (ko'makchi) vazifasini bajarishi shart.

Tadqiqot natijalari va muhokama (Results and Discussion)

Tadqiqotimiz davomida boshlang'ich sinflarda AKT qo'llangan va qo'llanilmagan darslar samaradorligi qiyosiy tahlil qilindi. Natijalar quyidagilarni ko'rsatdi:

1. Diqqatning barqarorligi:

An'anaviy darslarda 1-3-sinf o'quvchilarining diqqati 7-10 daqiqa davomida saqlansa, multimedia vositalari qo'llanilganda bu ko'rsatkich 15-18 daqiqagacha uzayishi kuzatildi. Bu bolaning ko'rish va eshitish analizatorlari baravar ishga tushishi bilan izohlanadi.

2. O'zlashtirish darajasi:

Date: 1st June-2026

Nazorat guruhlarida o'tkazilgan so'rovnomalarda shuni ko'rsatdiki, vizual modellar orqali o'tilgan mavzular (masalan, "Quyosh tizimi", "Geometrik shakllar") xotirada 65% ko'proq saqlanib qolgan. An'anaviy usulda bu ko'rsatkich 35-40% ni tashkil etdi.

3. Muhokama:

Biroq, AKTdan foydalanishda "pedagogik me'yor" tushunchasi juda muhim. Haddan tashqari ko'p visual effektlar "kognitiv yuklama"ni oshirib yuborishi mumkin. Ya'ni, bola mavzuni tushunish o'rniga, faqat rasm va harakatlarni tomosha qilish bilan cheklanib qoladi. Shuning uchun, texnologiya darsning maqsadi emas, balki maqsadga yetishish vositasi bo'lishi shart. O'qituvchi har 10-15 daqiqada faoliyat turini o'zgartirishi, ya'ni ekrandan kitobga, kitobdan amaliy mashqqa o'tishi lozim.

Xulosa

Ushbu tadqiqot ishimiz doirasida boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun axborot texnologiyalaridan foydalanishning pedagogik, psixologik va texnik jihatlarini atroflicha tahlil qilib, quyidagi ilmiy va amaliy xulosalarga keldik:

Birinchidan, AKT — bu shunchaki texnik vosita emas, balki boshlang'ich ta'lim sifatini yangi bosqichga olib chiquvchi kuchli didaktik quroldir. U o'quvchilarda bilishga bo'lgan motivatsiyani barqarorlashtiradi va mavhum tushunchalarni vizuallashtirish orqali o'zlashtirish koeffitsientini sezilarli darajada oshiradi.

Ikkinchidan, kichik maktab yoshidagi bolalarning o'ziga xos psixofiziologik xususiyatlarini inobatga olish dars samaradorligining bosh mezonidir. AKTdan foydalanishda "pedagogik me'yor"ga amal qilish, ya'ni ekranda ishlash vaqtini bolaning yoshiga qarab 15-20 daqiqadan oshirmaslik o'quvchining kognitiv (aqliy) yuklamasini muvozanatda saqlaydi.

Uchinchidan, kompyuterda foydalanuvchi muhitini to'g'ri tashkil etish va texnik xavfsizlik qoidalariga rioya qilish — bu nafaqat texnikani asrash, balki kelajak avlod salomatligini saqlash garovidir. Ergonomik talablar asosida jihozlangan ish joyi va dars davomida o'tkaziladigan muntazam ko'z hamda jismoniy mashqlar o'quvchilarda raqamli gigiyena madaniyatini shakllantiradi.

To'rtinchidan, boshlang'ich sinf o'qituvchisining raqamli kompetensiyasi bugungi kunning eng zaruriy talabidir. O'qituvchi tayyor elektron resurslardan foydalanish bilan cheklanib qolmay, darsning har bir bosqichiga mos keluvchi interaktiv kontentlarni tanlash va integratsiya qilish mahoratiga ega bo'lishi lozim.

Xulosa qilib aytganda, boshlang'ich ta'limda axborot texnologiyalarini tizimli va oqilona joriy etish o'quvchilarning nafaqat fanlarni o'zlashtirishiga, balki ularda zamonaviy axborotlashgan jamiyatda yashash va ishlash ko'nikmalarining (Digital Literacy) ilk poydevori qo'yilishiga xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR RO'YHATI:

I. Me'yoriy-huquqiy hujjatlar:

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent: O'zbekiston, 2020.

Date: 1st June-2026

2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 6-oktabrdagi "Axborot texnologiyalari sohasida ta'lim tizimini yanada takomillashtirish, ilmiy tadqiqotlarni rivojlantirish va ularni IT-industriya bilan integratsiya qilish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4851-son qarori.

3. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017-yil 6-apreldagi "Umumiy o'rta va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limining davlat ta'lim standartlarini tasdiqlash to'g'risida"gi 187-son qarori.

II. Darsliklar va monografiyalar:

4. Azizxo'jayeva N.N. "Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat". – Toshkent: TDPU, 2006. – 160 b.

5. Ishmuhamedov R., Abduqodirov A., Pardaev A. "Ta'limda innovatsion texnologiyalar". – Toshkent: Iste'dod, 2008. – 180 b.

6. Mavlonova R., To'raeva O., Xoliqberdieva K. "Pedagogika". – Toshkent: O'qituvchi, 2001.

7. Yo'ldoshev J.G'., Usmonov S. "Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni amaliyotga joriy etish". – Toshkent: Fan va texnologiyalar, 2008.

8. Robert I.V. "Sovremennye informatsionnye tekhnologii v obrazovanii: didakticheskie problemi; perspektivi ispolzovaniya". – Moskva: Shkola-Press, 2010. – 204 s.

9. Zaharova I.G. "Informatsionnye tekhnologii v obrazovanii: Uchebnoe posobie dlya studentov visshix uchebnix zavedeniy". – Moskva: Akademiya, 2008. – 192 s.

10. Selevko G.K. "Sovremennye obrazovatel'naya tekhnologii". – Moskva: Narodnoe obrazovanie, 1998.

III. Ilmiy maqolalar va xalqaro nashrlar:

11. Anderson J. "ICT transforming education: A regional guide". – UNESCO Bangkok, 2010.

13. Taylor R. "The Computer in the School: Tutor, Tool, Tutee". – New York: Teachers College Press, 1980.

14. Sayidaxmedov N. "Yangi pedagogik texnologiyalar (mohiyati, inshosi va loyihasi)". – Toshkent: RTM, 1999.

15. Tolipov O'.Q., Usmonboeva M. "Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari". – Toshkent: Fan, 2006.

IV. Elektron resurslar:

16. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi portali – www.uzedu.uz.

Ziyonet axborot-ta'lim tarmog'i – www.ziyonet.uz.

17. UNESCO ICT in Education – <https://en.unesco.org/themes/ict-education>.

18. Multiedu – Pedagogik mahorat portali – www.multiedu.uz.

